

ЕСЕ

КАК СЕ ПИШЕ ФИЛОСОФСКО ЕСЕ:

Есето е всеобщо приета в нашата култура форма на свободен, неангажиран изказ. То е проблемно, тематично, а при това няма научни цели и претенции. То е просто опит за разработка на идея. Тази форма е много подходяща за големите ученици. Тя развива техните мисъл, език, въображение, писмени умения и навици. Есето е еманация на свободното творчество. По всяка от темите в курса и особено втория семестър може да се правят есета в клас или като домашно задание.

Есетата обаче не са хвърчащи мисли с красиви думички. Не са набори от шампи. Не са сбор от крилати фрази на известни хора. Не са емоционални излияния на тема колко съм нещастна.

Есетата са форма на представяне на ред умения и ненапрасно се използват в конкурсните изпити. Затова учете децата да пишат есета. Дайте си труда да ги проверите. Да набележите силните и слабите им страни. Да помогнете на ученика да се ориентира в истината и да се развие като мислещ и културна личност.

Философското есе носи атмосферата, духа и "буквата" на философията, защото то е живо философстване.

Първо изслушай обясненията на твоя учител.

Проблемът трябва да те вълнува – радва или тревожи, притеснява или окрилява, изумява или убеждава, стъписва или подтиква; в неговата разработка трябва да проявиш своето разбиране за него;

Преди да седнеш да пишеш, поживей, преживей есетото известно време вътре в себе си; оформи го донякъде предварително във вътрешен план; *нагласи се* към него;

Есетото съдържа и изразява *личната ти позиция*. Но! Тя е съгласувана – противопоставена или паралелна на други позиции по проблема. Ти си прочел/а, интерпретирал/а, позовал/а си се на други автори. Тогава позицията ти е философска (знаеща и просветена), отиваща зад обикновеното мнение към *знанието*. Есетото се доближава до науката; в неговата разработка ти трябва да използваш *философски аргументи (тези, контратези, доказателства)* при интерпретирането и позоваването на различни позиции;

Есетото съдържа елементи и на *художествено произведение* – ярка образност, аналогии, метафори, хиперболи. Ти трябва да се опитваш да виждаш проблема в различни и неочаквани аспекти. Разчитай на своята емоционалност, вдъхновение и въображение. *Есетото се доближава и до изкуството*.

Есетото може да съдържа и елементи на *сюжет, приказност, фантазност, сентенции*. Есетото се доближава и до *фолклора и наративната (житейската) мъдрост*.

Есетото трябва да е написано на правилен философски език, да има ясна логическа структура, да бъде оформено като писмен текст – въвеждаща, основна и заключителна част; да бъдат открити моментите на проблематизиране и на отговор.

КАЗУС

КАК СЕ РЕШАВА ФИЛОСОФСКИ КАЗУС?

Казус-знак

Казусът тук е специфична философска задача. Той представлява истинска или измислена история, в която е заложен проблем за решаване с философско знание и размишление.

Тема и текст на казуса

Напиши своето решение: (поле за писане) и го изпрати на учителя!

Учителят да може да отговори на ученика в малък прозорец и да му постави оценка!

Как се решава казус? При кликване:

Как се оценява казус?

Философско разбиране – 40%

Аргументация - 30%

Оригиналност: 30 %

Фрагмент-знак

ТЕКСТ

Четене

Има четене и четене. В навлизането във философията ни е нужно такова четене, което да определи мястото на текста в културния континуум, значенията в текста и смисловите му равнища. Трябва да определим с кои значения ще работим и към какви смислови равнища и фокуси ще се придържаме. Възможно е да предоставим това на учениците, ако искаме да изпитаме тяхната способност за ориентация и смислонамиране.

За учениците ще бъде полезно да се научат всеки за себе си да чете и търси значения и смисли във философския текст. Да "превежда" литература на философски език, да "превежда" понятия от една култура на съответни от друга.

Четенето е и интерпретация. Всичко, което казах по-горе за тълкуването, разбирането, обяснението и изобщо интерпретацията, важи и тук. Има самостоятелно четене вкъщи, има четене в клас от учител или ученик, има четене с дискусия или четене – анализ. Има четене за преподаване и четене за заучаване. Четене за казус и четене за брейнсторм.

Разпознаване (идентификация)

Това значи, че културното обработване на текста не може да протече без разпознаване на културните място и време, на което този текст принадлежи по своя произход, а оттук и неговият оригинален смисъл. Едно е година 1245 в Западна Европа, друго е на Балканите, трето е в арабския свят и е четвърто в Индия. Всеки артефакт си има специфична координатна система в координатите на своята култура. Така е и с философския текст. Или, както Аверинцев отбелязва: "Терминологията на класическите гръцки текстове е качествено друга, при "досег", по "тембър" е друга в сравнение с терминологичността на по-късните доксографи, да не говорим вече за средновековните схоласти или философите на Новото време.

Работа със и чрез думата като изходна база

Различните дидактически упражнения за работа с "думите (категиорите)на философията" имат за задача да открият (донякъде) дълбините им на учениците – първото (не най-ниското, а само в нашия опис) ниво на срещата им с философския текст.

Търсене на ключовите думи и писане на собствен текст с тях.

Да се фиксира първата хрумнала дума и се анализира като повод, обусловеност, какво показва, как е свързана с учебната проблематика.

Методът на асоциациите – от първата хрумнала дума по повод на изучавания проблем да се разгърне асоциативна верига от учениците. веригата може да се ограничи от различни условия – само еднокоренни думи, само синоними (позитивно определение – "х" е...), само антоними (негативния път на определение – "х" не е...), само с цветове (мислене чрез виждане), само със звуци и тонове (мислене чрез музициране), само с движения и фигури ("безмълвното" мислене) – вербализирането на по-късен етап може да породи рядко задълбочени и откровени дискусии. Учителят може да участва и паралелно с това нещо да регламентира хода на дейността. Това засилва чувството на доверие и предразполага учениците.

Методът "**пристъпи от Думи**", описан от Елиас Канети – записват се всички хрумнали думи и от тях се съставя текст.

Вглеждане в етимологията на думите – съпоставително тълкуване, изобретяване на думи, търсене на всички еднокоренни думи. Стига се до невероятни обясняващи и самообясняващи се свързки, учещите откриват думата – обяснение и определение на нов термин. Например "кулминация" с "кула", "заклучение" с "ключ", "увод" с "вода", когато става дума за композиция на научния, а и философски текст.

Интересни възможности предлагат игрите с философския речник. Непознатите термини се обясняват и дефинират с помощта на речника. Но какво ще стане, ако в едно изречение всички думи се заместят с техните философски обяснения от философския речник? И най-ясните. Може упражнението да се "обърне" и от "речниковия вариант" да се преведе в най-удачния според учениците. По този начин не само се усвоява учебно съдържание, но и се откриват семантични връзки, откриват се "кръстовищата" на думите, респективно – на същностите. Затвърждават се техническите умения за работа със справочна литература.

Защо обръщаме толкова внимание на отделната дума? "Думите са краката на бягащата и продължаващата да бяга уста към единението, за което пречат, но представата за което без тях би била невъзможна" (Ив Бонфоа). И защото думата може да събере в себе си целия контекст.

Всички тези упражнения – задания не отнемат много време, най-удачно е те да бъдат "вмъквани" като петминутки в хода на работата и според съдържанието на изучаваните теми. Много подобни варианти Вие ще намерите в предлаганите пособия. Подходящо място за тях е началото на часа (въвеждане и активизиране), преходните моменти в учебното съдържание (асоциации и пренос), обобщенията и часовете за упражнения (интеграция, ефектите на гражданското образование), моментите на задаване на творчески самостоятелни работи (създаване на писмени текстове и есета от учениците).

Работа с композиционната структура на текста

На текст без заглавие да се постави собствено, след което да се съпостави с оригиналното и се правят анализи на разбирането, на асоциациите, на експресивността на текста, да се напишат няколко варианта на текст по едно заглавие.

Да се даде само част от текста – уводът, същинската или заключението, или комбинация от тях, като се допише липсващата част.

Ориентация в контекста на цели книги, стихосбирки, албуми, сборници... – търсене на логиката, обосноваването, систематичността.

Опити да се резюмират есеистични или поетични произведения.

Редактиране на текста

Тук редактирането се разбира като запазване чрез подобряване и като подобряване чрез запазване.

Опити да се съкрати текста, да се освободи от вербалната баластра.

Опити да се разменят части, абзаци.

– Езиково и стилистично редактиране – грешки, безрезултатни двусмислици, клишета, многословие, неподходящи думи.

Интерпретиране (превод) на текста

Идеите, тезите се пренасят не просто от една в друга ситуация, но от една в друга смислова система, от един в друг тип позиция. Открояват се три основни варианта на дидактически превод: когато интерпретацията на текста е в рамките на съответната учебна дисциплина (философия, психология, история, етика), то тя е собствено научна. когато тази интерпретация ползува средствата и мисловния контекст на друга наука (напр. философски текст от психологическа гледна точка или от историческа, или от социално-управленска и т. н.), или от житейски позиции, то интерпретацията е творческа. когато един автентичен или учебен текст се интерпретира със средствата и мисловно-емоционалния резерв на различните изкуства и типове светоусещания, то интерпретацията е художествено-творческа.

Резюме и конспект

Избраният текст може да е резюме на голямо произведение. Във всеки случай едно резюме винаги е добра форма на обхващане на контекста за един текст, взет от голямо произведение. Ние не можем да обсъждаме части от *Критика на чистия разум*, без да разполагаме поне с резюме на цялото съдържание, за да видим за какво става всъщност дума и в откъса.

Конспектът е стегнато изложение на структурата на една книга или статия по съдържание – глави, параграфи, и съдържание – цитати, резюмета на параграфи и глави с точни страници за използване като текст, за цитиране в реферат или собствен научен труд. Конспектите могат да се подреждат в библиотека и така лесно могат да се открият.

Копирните технологии и електронните носители предоставят богати възможности за съкращаване на времето, посвещавано на конспектиране. **Няма нужда да вземаме цялата книга от библиотеката. Достатъчно е да си копираме избрани страници от нея**, като копираме и съдържанието за наличие на обща картина. Така текстът може да попадне в нашето копие и после да бъде уточнен.

Дискусия по текст

Тя е класическа форма на философстване в диалог. Може да варира от беседа до полемика. Но във всички случаи не трябва да се изразда в говорилня. Културата на дискусиата се развива в училище. Ако там човек не се научи да изслушва и етично да възразява, като не се стреми да наложи себе си въпреки осъзнатата си неправота, във ВУЗ ще бъде късно. Ще бъдем свидетели на един нецивилизовано оформен или просто неформен човек, който ще има големи проблеми в работата си с духовните културни форми и общуването си с хората.

Близки до критичната дискусия са конференциите, бързите мозъчни атаки, разиграването на отрицания. Учителите владеят по-добре от мен арсенала от методики за довеждане до целта. Културата на дискусиата, възпитавана още в годините на основното училище, е решаваща в интелектуалното общуване на личността. Балканска черта е прекъсването, емоционалното ангажиране, стремежът към силово налагане. Тези неща са недопустими в западното, а вече и в световното културно пространство на обмен на идеи. Това е култура на свободата, демокрацията, либерализма.

Живите беседи и дискусии развиват ораторското умение, речта. Те изясняват неизяснената на самия говорещ мисъл. Те са школа за бързо реагиране и оформяне на мислите в логичен ред, школа за яснота и гладкост на изказа. Дискусиите по текстове са незаменими.

Реферат

Рефератът е относително зряла и късна форма на обработка на текст. Той е предшестван от ориентация във философската книжнина, философския език и рационалност. Рефератът бива два вида: рефериране на книга-студия, статия, серия произведения от автор или реферат на тема.

Рефератът може да е безпристрастно изложение на основни проблеми в прочетения текст. Може да е коментиращ съгласно други текстове или позиция на автора на реферата. Може и да е творчески дискуссионен, като се оспорват тези на автора или се предлагат нови. Така се прави в реферата по тема.

Начинаещият е постигнал много, ако напише грамотен реферат с нужните позовавания, точно направени, с нужното обективно излагане на чужди възгледи. Още по-добре е, ако той стигне до коментар, до критика и до собствена теза, но за това се иска време и не е така нужно за учениците.

Сергей Герджиков